

Marijan Cipra (1940–2008)

Odlazak u onostranost i oproštaj od Marijana Cipre predstavljaju zasigurno najdirljiviji događaj hrvatskog filozofskog pa i javnog života i to za čitavu jednu generaciju. Ciprino filozofiranje, spekulativno do eteričnosti i andeoski nježno, a ipak iznimno moćno i uvijek čvrsto utemeljeno u nevjerojatnoj erudiciji i strogom studiju literature, djelovalo je podjednako snažno u predavanjima i u razmjerno rijetkim objavljenim radovima, među kojima *Metamorfoze metafizike* (doktorska disertacija obranjena 1975. godine čija je *editio princeps* izašla 1978. godine, s drugim izdanjem 1999. godine) predstavljaju zasigurno jednu od najvažnijih i misaono najpoticajnijih knjiga za posljednjih pola stoljeća “naše” filozofije. Marijan Cipra bio je i u sjećanjima će ostati jednom od najsnažnijih osobnosti, ljudskih i duhovnih, koja se u posljednjih pola stoljeća pojavila među nama.

Cijeli krug Ciprina života i mišljenja vezan je uz Zagreb. Tu je rođen, tu je završio gimnaziju i diplomirao filozofiju i književnost, tu je 1964. godine postao asistent na Odsjeku za filozofiju Filozofskog fakulteta gdje je potom petnaestak godina kontinuirano predavao filozofiju, stekavši značajan krug poštovatelja. Njegova predavačka aktivnost i danas je predmet čuđenja i poštovanja. Kao asistent, držao je nominalno seminare koji su, međutim, daleko nadmašivali standardnu propedeutiku i bili među najzahtjevnijim i najvažnijim predavanjima na cijelom studiju. Njegova su predavanja fascinirala spekulativnošću koja nije bila tek slobodna igra nego je uvijek izvimala iz iznimno stroge metodičnosti te bila najbolji primjer žive i ujedno pomno utemeljene debate filozofirajućeg mišljenja. Osim spomenute doktorske disertacije, objavio je knjige *Misli o etici* (1999), *Temelji ontologije* (2003), *Spoznajna teorija* (2007) i *Uvod u filozofiju*

(2007), te mnogo članaka u domaćim i stranim časopisima od kojih su neki mnogo puta spominjani, navođeni i raspravljani.

Cipra je bio filozof tradicije, ali one najveće. U vremenu kad je zamiiranje filozofije i njeno sve ubrzanije pretvaranje u socijalnu kritiku i epohalni komentar postajalo sve izrazitije i sveprisutno, Cipra je u horizont žive diskusije vraćao grčke filozofe (poglavlja *Metamorfoze metafizike* bila su posvećena Parmenidu, Heraklitu, Anaksagori, Sokratu, Platonu i Aristotelu) i druge najveće sugovornike te je samo od toga “materijala” gradió onu povijest filozofije i filozofiranje za koje je smatrao da su jedino relevantna. Polazeći od stava da je istina svrha filozofije i da je istina nužno cjelina, Cipra je na u istom djelu kao “osovinu svakog mogućeg filozofiranja” postavio “transcendentalno-transcendentni pojam istine kao cjeline koja je uvjet mogućnosti svakog posebnog konačnog određenja istine unutar konkretnih filozofijsko znanstvenih ili specijalno znanstvenih misaonih sustava”. Filozofiranje pak nije razumio kao slobodnu i autonomnu ljudsku konstrukciju, nego kao “samoistraživanje istine koje se zbiva posredstvom ljudske prirode”, smatrajući da je njegovo podrijetlo i izvor u istini, a da u čovjeku, posredstvom njegove žudnje za istinom, nalazi samo život. Istina i nje žudni čovjek odnosili su se stoga kao izvorna cjelina i njen “filozofirajući odvojak”. Istina stoga nužno jest i nije u pitanju njeno bistvovanje – da li jest – nego isključivo njeno bivstvo – što jest.

Iz ovog pogledišta razvijao je Cipra svoj pojam i mišljenje filozofije, pitajući i nalazeći u dijalogu s najvećima “što je filozofija kao filozofija, ukoliko joj je svrha istina, sadržaj bivstvo, a metoda sam hod povijesti filozofije sagledan pod vidom istine.” Osobito je ovaj posljednji odnos otvarao jedno od središnjih pitanja Ciprina mišljenja: ako istina vječno i nepromjenjivo jest, kako je uopće moguća njezina povijesna mijena, odnosno kako su moguće metamorfoze metafizike? U odgovoru na ovo pitanje, izloženom, između ostalog, u poglavljju o hebdomadama njegovog *magnum opus*, Cipra je bez obzira na svoj prvenstveni perenijalno-metafizički interes osobitu pozornost posvetio izostanku metafizike vremena u zapadnoj filozofiji. Smatrajući da je filozofija zbivanje same istine posredstvom čovjekovim, Cipra je antropološki medij filozofije smatrao ključnim te je nastojao da prevlada kako stajališta metafizike bez vremena jednako kao i nazore koji se zadovoljavaju horizontom antimetafizičke vremenitosti.

Valja se podsjetiti da je Cipra bio i najoštriji kritičar svakog raskoraka između filozofiranja i svakodnevnog opstanka te je tražio da filozofi – budući da su u dohvatu istine – i žive usuglašeno s načelima o kojima govore. U tom su kontekstu legendarne njegove kaustične primjedbe na egzistenciju nekih pripadnika Heideggerova kruga, pa i samog Heideggera, za

koje je tvrdio da su usprkos denunciranju suvremenosti svoju građansku egzistenciju temeljili na dividendima “znanstveno-tehničke” civilizacije i ekonomije na koju su se inače okomljavali najtežim kvalifikacijama, a što je Cipra prozirao kao pozersku dvoličnost.

Cipra je ljudsku i socijalnu egzistenciju sebe kao filozofa – to se u času oprostaja s njime ne može prešutjeti – proživio teško, bolno i stradalnički. U tome je bio još jedan u nizu filozofa koji su zbog svojih uvjerenja bili ponižavani i progonjeni, ali uz jednu značajnu i za našu sredinu sramotnu razliku. Dok uobičajenu antifilozofsku represiju vode i sprovode moćnici politike i crkve, na Cipru se bio obrušio upravo dio filozofijskog ceha. Kad je Cipra, nakon što je doktorirao, po ustaljenom poretku stvari trebao godine 1979. biti unaprijeđen, protiv njegova izbora u docenta ustalo je vodstvo i većina nastavnika upravo njegova Odsjeka koji su ga u raspravi na nadležnom vijeću diskvalificirali i kao nastavnika i kao filozofa. U raspravi, u kojoj je nagrđivan kao “sajamski opsjenar”, Cipra je, osim za neznanstvenost, bio počašćen i klasičnom protufilozofskom objedom da kvari studente i odvodi ih s pravog puta. Apsurdnost ovih optužbi ilustrira tada izneseni “ključni dokaz” Ciprina “skretanja”, a koji se sastojao u tome što je u pretposljednjoj fusnoti *Metamorfoza metafizike* bio spomenut jedan Schellingov učenik koji je filozofiju razumio kao “antropozofiju”. Pred sudom pravovjernog filozofskog establišmenta to je bilo dovoljno da Ciprina akademska karijera bude na brahijalni način prekinuta. Kako je poznato, ovaj sramotni linč imao je tragične posljedice po Ciprino zdravlje i on je na više godina izbivao iz nastave, a što je očito i bila intencija njegovih progonitelja. Nakon demokratskih promjena, kad su profesorima hrvatskih sveučilišta koji su u prethodnom razdoblju bili šikanirani te onemogućeni u napredovanju, retrogradno vraćana zvanja u koja bi inače bili izabirani prema svojim akademskim postignućima, na Filozofskom je fakultetu bila pokrenuta akcija da se i Cipru obešteti i retrogradno izabere u odgovarajuća zvanja, ali je stvar propala uz objašnjenje tada nadležnog ministarstva da je taj postupak predviđen “samo za hrvatske nacionaliste”. Umjesto toga, umirovljen je 1991. godine kao docent. Tako je Cipra ostao primjerom kako “naša sredina” s tipičnim provincijskim omalovažavanjem pa i zagriženim neprijateljstvom dočekuje svaki malo izraženiji talent, svaku iznimniju naobraženost i osobnost. Osobito je poražavajuće što je naša, ionako malobrojna filozofska zajednica – koju pak epohalni događaji svagdje prisiljavaju na uzmicanje od prave dužnosti mišljenja ili na to da nedostojno nudi svoju “aplikativnost” u kurentnim političko-gospodarskim projektima – dopustila da se tako zlonamjerno onemogućava i marginalizira jedan izvanredan um i bogati duh. Tužna prigoda Marijanova sprovoda, na kojem se okupio mali broj prijatelja i poštovatelja i gdje je institucionalna odsutnost bila više

nego simbolična, samo je još jednom, premda na osobito porazan način, potvrdila ovo nedolično stanje.

Marijan Cipra ostaje jednim od naših najznačajnijih i svakako najpoticajnijih filozofa koji je za cijelu jednu generaciju bio uzor i inspiracija kako u duhovnom tako i ljudskom pogledu, a njegove interpretacije bit će i dalje nezaobilazno mjesto u promišljanju svake istinske filozofije.

Ozren Žunec